

УДК 378.037

Завидівська Н. Н.

МЕТОДОЛОГІЧНА ОРІЄНТАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

В статті обґрунтовано методологію і особливості типології освітніх технологій у системі підготовки майбутнього викладача фізичного виховання. Здійснено аналіз і подано характеристику типології освітніх технологій професійної підготовки майбутніх викладачів фізичного виховання за трансляцією цінностей здоров'я. Розкрито механізми реалізації основних положень постнекласичної методології для формування професійної компетентності у студентів профільних вишів. Виявлено причини низької мотивації у випускників вищих навчальних закладів різного професійного спрямування до використання засобів фізичної культури. Представлено особливості методологічних і концептуально-цільових орієнтирів системи професійної фізкультурної освіти студентів.

Ключові слова: методологія, типологія, освітня технологія, професійна підготовка, викладач фізичного виховання, професійна компетентність, студенти.

Постановка проблеми. Стратегічною програмою-ціллю на кожному етапі процесу фізичного виховання студентів вищих навчальних закладів різного професійного спрямування є відтворення життєвих ідеалів, профілактичної місії та збереження власного здоров'я упродовж всього життя [7]. Цей ідеал повинен бути своєрідним дзеркалом для здійснення людиною практичних дій, виконуючи які, людина поліпшує якість життя. Ідеал життя без хвороб вимагає від людини певної поведінки, способу життя, харчування, ставлення до самого себе, правильно організованого вільного часу. Ураховуючи все це, стає очевидним, що освітні цілі у процесі фахової підготовки викладачів фізичного виховання повинні передбачати різну глибину рефлексії щодо власної пізнавальної діяльності [2; 3].

Актуальність досліджень методологічної орієнтації сучасної системи професійної підготовки майбутніх викладачів фізичного виховання визначають труднощі, що виникають у ході реалізації, функціонування і розвитку сучасних освітніх технологій. Наприклад, виникнення нових життєвих цілей студентської молоді через появу все новіших модних течій фізичної культури.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню стану й тенденцій розвитку теорії і методики фізичного виховання, проблемам професійної підготовки фахівців сфери фізичної культури і спорту, вдосконаленню понятійного апарату у цій сфері присвятили свої праці О. Дубогай, Л. Сущенко, Ю. Шкрєбтій, Т. Круцевич, І. Сулейманов, М. Носко та ін. Дослідженнями проблем вдосконалення рекреаційно-оздоровчої діяльності молоді займаються С. Литвиненко, О. Жданова, В. Мурашов та ін.

На необхідність застосування у навчальному процесі новітніх педагогічних технологій вказують видатні вчені й педагоги Б. Ананьєв, А. Белкин, І. Козловська, К. Левківський, К. Ушинський та ін. Теоретичні засади освітніх і педагогічних інновацій розглядають науковці Г. Ващенко, В. Давидов, В. Паламарчук, А. Хуторський та ін.

Методологію, філософські засади методик і технологій навчання у зарубіжній і вітчизняній літературі досліджують В. Болотов, О. Овчарук, А. Субетто, Н. Фазлєєв, А. Хуторський та інші. Виходячи з означеного, проблемі створення та впровадження інноваційних технологій в систему професійної освіти майбутніх фахівців сфери фізичної культури і спорту присвячені численні дослідження, однак більшість із них фокусуються лише на окремих питаннях.

Мета дослідження: обґрунтувати методологію й особливості типології освітніх технологій професійного навчання студентів, майбутніх викладачів фізичного виховання. Для вирішення поставленої мети вирішувались такі **завдання:** здійснити аналіз і подати характеристику типології освітніх технологій професійної підготовки майбутніх викладачів фізичного виховання за трансляцією цінностей здоров'я; розкрити механізми реалізації основних положень постнекласичної методології для формування професійної компетентності у студентів профільних вишів; вивчити причини низької мотивації у випускників вищих навчальних закладів різного професійного спрямування до використання засобів фізичної культури; виявити особливості методологічних і концептуально-цільових орієнтирів системи професійної фізкультурної освіти студентів.

Виклад основного матеріалу. Освітня спрямованість та універсальність системи професійної підготовки майбутніх викладачів фізичного виховання вимагає від навчального процесу вищої школи спрямованості на сприйняття світу як цілого, фундаментальності, інтегративності, але найголовніше – проблемності знань і спеціально визначеної методики викладання [8].

На сьогодні існує кілька типологій освітніх систем. Основою для тієї чи іншої є відповідне розуміння базової функції освітніх інституцій. Визначаючи базовою функцію викладача, науковці виділяють три способи трансляції, які виступають базисом трьох освітніх моделей [4; 5]. На основі такого трактування вищезазначених понять ми класифікували освітні технології для використання у процесі підготовки викладача фізичного виховання за трансляцією цінностей здоров'я. Сутність такої класифікації базується на типах взаємодії викладача і студента.

Традиційна модель професійної освіти передбачає підготовку студентів, які знають зміст профільних дисциплін. Ключовим предметом цього блоку є "Теорія і методика фізичного виховання". Розвиток професійної освіченості студентів згідно з цією моделлю є віддзеркаленням системи знань, умінь і навичок, які транслюються по конвеєру викладачами. Через цей конвеєр проходить студент, який за час навчання набуває певної теоретико-методичної підготовленості, знань щодо використання цінностей фізичної культури і стає хорошим виконавцем-знавцем, якому постійно потрібен керівник.

Проектна модель (прагматична американська) передбачає практично орієнтовану систему професійної освіти, що передбачає її варіативність. Навчання орієнтоване на застосування численних практичних ситуацій, у ході якого готують випускників, здатних самостійно і творчо організовувати фізкультурну діяльність студентів у вищих навчальних закладах. Акцент зміщується на становлення методологічного проектно-програмного, міжпредметного мислення на основі контекстного характеру спеціальних знань. У цій моделі принципове місце займають форми навчання, побудовані на використанні надзвичайно досконалої матеріальної бази. Завдяки використанню всіх переваг сучасного обладнання, яке постійно оновлюється і поповнюється, студент включається у власну фізкультурну діяльність разом із викладачами і набуває практичних навичок і досвіду щодо використання сучасних технологій. Непогана і змістовна модель для використання у процесі професійного навчання майбутніх викладачів фізичного виховання.

Третя універсальна освітня модель формується у сучасному інформаційному суспільстві, студент стає персональним лідером своєї професійної підготовки. Відбувається процес написання власного сценарію навчання, який у сукупності з рефлексією є фактично процесом творчого пошуку. У процесі такого творчого пізнання всіх змін змінюється професіоналізм і компетентність випускника, який працюватиме викладачем фізичного виховання у вищому навчальному закладі. У такій мережі професійної фізкультурної освіти форми самопроєктування, самовизначення, самоорганізації включають у сам процес пізнання. В умовах індивідуальної побудови змісту фахової підготовки зростає можливість формування широкого спектра аксіологічних цінностей професії.

За принципом доповнення, можна визначити ще й іншу методологію побудови педагогічної технології професійної підготовки майбутніх викладачів фізичного виховання вищих навчальних закладів. Здійснивши аналіз системи професійної підготовки у профільних вищих навчальних закладах, слід відмітити функціонування трьох освітніх типологій навчання: консервативно-просвітницька, з орієнтацією на об'єктні знання; ліберально-націоналістична, якій притаманна практично-діяльнісна орієнтація навчального процесу; і гуманістично-особистісна. Остання орієнтована на прикладне значення професійної освіти студентів, їхню здатність до антропологічного самовизначення при використанні будь-яких фізкультурних, психофізіологічних практик [5].

Доцільно навести ще одну типологію освітніх формацій. В історичному розвитку освітніх систем виділяють чотири педагогічні формації, на основі яких можна здійснювати процес професійної підготовки у профільних вищих навчальних закладах. Перша – катехізична (наставницька), друга – епістемологічна, третя – інструментально-технологічна і четверта – сучасна, інноваційна. Саме така формація, на нашу думку, в умовах сьогодення об'єднує весь інструментарій педагогічних технологій, накопичений у попередніх формаціях.

Наведені вище типології визначають методологізацію, гуманізацію і дозволяють відслідковувати розвиток професійної освіти майбутніх фахівців сфери фізичної культури і спорту. Зміст цих категорій розвивається і збагачується у процесі онтологічної рефлексії. Сучасна система професійної підготовки викладачів фізичного виховання побудована так, що використовуються всі історично розвинені форми, незалежно від того, ефективні вони чи ні. Їх існування взаємообумовлено історичними етапами розвитку галузі фізичної культури і спорту та формами соціальності, у глибині яких формуються нові професійні цілі. Саме через це, на нашу думку, зміст професійної освіти у профільних вищих навчальних закладах потребує конструктивної фундаменталізації змісту.

Виникає питання, чи можливо створити методичну систему професійної підготовки майбутніх викладачів фізичного виховання, яка дозволила б пов'язати в єдине ціле всі позитивні тенденції типології освітніх сучасних навчальних технологій, що історично розвивалися, породжуючи у процесі свого розвитку нові категорії і новий зміст. Враховуючи специфіку організації фахової підготовки майбутніх викладачів фізичного виховання, на нашу думку, найбільш прийнятною в сучасних умовах буде методична система професійного навчання, створена на засадах постнекласичної методології. Однак, по-перше, потрібно відмовитися від ідеї швидкої перебудови системи нині існуючої підготовки студентів у профільних вищих навчальних закладах і, по-друге, – орієнтуватися на довгострокову перспективу

формування професійної компетентності у фахівців, з урахуванням механізмів зворотного зв'язку [1]. Ці ідеї були поштовхом для проведення нами відповідних спостережень та досліджень педагогічних процесів у системі фізичного виховання вищих навчальних закладів.

Методологія класичної системи фізичного виховання у вищих навчальних закладах абстрагується від діяльній природи суб'єкта, неklasична методологія використовує цю природу, постнеklasична – наповнює її соціокультурним, здоров'язбережувальним контекстом [6].

Таким чином, постнеklasичний ідеал випускника університету фізичної культури – це не лише знання (рівень класичної парадигми), не тільки орієнтованість на методологію неklasичного пізнання (уміння використовувати знання). Суттєвою характеристикою майбутнього сучасного викладача фізичного виховання у рамках постнеklasичної методології, виступає здатність випускника до рефлексії над цінностями фізичної культури, вміння зіставляти і поєднувати свої життєві цілі і щоденну роботу, іншими словами – здатність формувати свідому мотивацію до використання засобів фізичної культури та розвивати мислення у тих, кого навчаєш.

На жаль, за даними наших досліджень, саме відсутність мотивації та потреби у використанні засобів фізичної культури є, на сьогодні, першопричиною низької результативності щодо реалізації будь-яких технологій і методик формування здоров'язбережувальних навичок випускниками вищих навчальних закладів різного професійного спрямування [9]. Проблеми, що наведено нижче, доведеться вирішувати випускнику профільного вишу, який працюватиме викладачем фізичного виховання.

Виявилось, що не мають мотивації і не займаються фізичною культурою і спортом 58,9 % осіб, займаються фізкультурою 32,4 % осіб, займаються спортом 8,7 % осіб. Найбільша кількість з тих, хто не займається фізкультурою (34,0 %), – це молоді люди 25–30 років, а найбільша кількість тих, хто займається (14,6 %), – особи 31–40 років. Відрізняється фізична активність людей у святкові, вихідні та робочі дні, причому, на перший погляд, досить парадоксально. Якщо протягом робочого тижня жодної години для фізичного самовдосконалення не виділяють 22,2 % осіб, то впродовж святкового тижня їх кількість становить 47,6 %. Вибір форм фізкультурних занять людьми зводиться до 2–4 вправ, причому виконувати вони їх бажають не відходячи від робочого місця [5].

Про когнітивну складову готовності людини керувати особистим здоров'ям можна судити за наявністю у неї обґрунтованого уявлення про суттєвість здорового способу життя; умінь оцінювати особистий рівень здоров'я і ступінь патологічних відхилень у власному організмі; спроможності диференційовано впроваджувати засоби та методи фізичної культури певної спрямованості для своєчасного збереження здоров'я. Однак, 50 % опитаних нами осіб продемонстрували певний рівень необізнаності і не змогли вказати власних показників артеріального тиску, частоти серцевих скорочень, маси тіла та зросту. Рівень залишкових знань, умінь і навичок щодо використання засобів фізичної культури вважають достатнім 38,9 % опитаних, а 61,1 % осіб визнали свій рівень знань, умінь і навичок недостатнім. Як наслідок, 65 % осіб не вважають себе компетентними в питаннях збереження власного здоров'я. Були і такі, хто не змогли оцінити рівень своєї здоров'язбережувальної компетентності, – це 5 % опитаних [5].

Такі дані підтверджують той факт, що ціннісно-мотиваційні установки на здоров'язбереження не сприяють реальному практичному використанню розширеного рухового режиму колишніми випускниками в повсякденному житті, що вказує на їхній недостатній рівень переконань у потребі самостійної фізкультурно-оздоровчої діяльності.

З огляду на вищесказане, стає зрозумілим, що формування здоров'язбережувального мислення є важливим аспектом професійної підготовки майбутніх викладачів фізичного виховання. Можна виділити два рівні мислення відповідно до двох рівнів рефлексії у професійній діяльності: неklasичний і постнеklasичний [4].

Методологічне мислення неklasичного рівня конструє образ об'єкта, виходячи з історично складених способів його засвоєння, і підтверджує взаємозалежність образу об'єкта і традиційної схеми діяльності. У рамках постнеklasичного рівня мислення відбувається усвідомлення людиною необхідності дбати про своє здоров'я. Такий підхід до формування здоров'язбережувального мислення забезпечує виховання світоглядних ідей фізичної культури, що забезпечує аксіологічний рівень знань. Професійна компетентність виступає як категорія більш складного рівня організації, як зміна одного способу життя людини іншим, як перехід від одного типу саморегуляції до іншого.

Якщо вести мову про функцію професійної освіти викладача фізичного виховання з відтворення людського потенціалу, то суть полягає в методі передання знань як засобу діяльності і способів мислення в їхній неklasичній епістемологічній природі. Нова технологія формування мислення у процесі фахової підготовки повинна створювати свою соціокультурну оболонку, історію, конкретні зразки організації життя, які забезпечуватимуть цю технологію. Основна особливість типології системи фахової підготовки спеціалістів сфери фізичної культури і спорту полягає в перетворенні необхідних знань у здоров'язбережувальне мислення, а далі через усвідомлення і переконання у професійну відповідальність.

Здоров'язбережувальне мислення сприймається як вищий пізнавальний психічний процес у процесі фахової підготовки, який бере участь у будь-якій діяльності людини. Однак, на сьогодні залишається недооціненою роль такого мислення, як основного фактора успішної професійної діяльності у майбутньому. Звідси можна зробити висновок, що здоров'язбережувальне мислення майбутнього випускника університету фізичної культури – це вищий пізнавальний психічний процес, який формує повсякденну поведінку і реалізується через щоденну діяльність тих, кого він навчає. Через мислення формується здоров'язбережувальна свідомість, яка проникає в суть і зміст явищ, процесів, розкриває закономірності їх розвитку. Як узагальнення вищого порядку, свідомість, спрямована на збереження власного здоров'я викладачем фізичного виховання впливатиме на формування у тих, кого вони навчають, чіткої системи поглядів, певних практичних переконань у необхідності використання засобів фізичної культури для збереження власного здоров'я. Здоров'язбережувальна свідомість людини виконує чимало функцій, основними з яких є: пізнавальна, регулятивна, перетворювальна.

Методологічна орієнтація професійної освіти майбутнього викладача фізичного виховання зобов'язана забезпечувати відкритість здоров'язбережувального процесу і здатність до безконечного розвитку його змісту. Сутність типології освітньої технології професійної підготовки майбутнього викладача фізичного виховання полягає, на нашу думку, в проектуванні відповідних педагогічних умов (табл. 1).

Таблиця 1

Методологічні і концептуально-цільові орієнтири професійної підготовки майбутнього викладача фізичного виховання

СУТНІСТЬ СУЧАСНОЇ ТИПОЛОГІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ	
Проектування універсальних педагогічних умов	Створення умов для фізичної самореалізації, відповідність діяльності потребам організму і розвитку людини
	Перехід від досвіду особистості до здатності моделювати і передбачати здоров'язбережувальну поведінку тих, кого необхідно навчати в ситуаціях, що не мають аналогів
	Нові цілі професійної фізкультурної освіти, нові принципи відбору і систематизації професійно необхідних знань, нова якість життя особистості і суспільства; цілісне бачення природи, людини і суспільства
	Формування свідомого розуміння сутнісних зв'язків між різноманітними процесами, що відбуваються в організмі людини і в навколишньому світі
	Створення умов для формування професійної компетентності: гнучкі, багатогранні професійно необхідні знання, вміння і навички; самовиховання здоров'язбережувального мислення; володіння різними способами сприйняття дійсності; наявність внутрішньої потреби піклуватися про здоров'я тих, кого потрібно навчати

Навчальний професійно орієнтований простір майбутнього вчителя фізичного виховання повинен бути організованим як структурований проект повноцінних педагогічних умов, що даватимуть можливість становлення фахівця, здатного до гнучкої трансформації притаманних йому індивідуальних можливостей у практичну площину.

Така методологічна орієнтація системи професійної фізкультурної освіти студентів забезпечить перехід навчального процесу у відкрити саморозвивальну площину. Самовизначення, самопроекування і самоорганізація за такої форми організації процесу фахової підготовки стануть для студентів не випадковими, а педагогічно проєктованими, а процес розвитку системи освіти у профільних вищих навчальних закладах триватиме на новій основі, на основі інноваційної типології освітньої технології навчання студентів [5].

Висновки. Сьогоднішня система професійної підготовки майбутніх викладачів фізичного виховання у вищих начальних закладах – це прихований ідеал освіти з безліччю можливостей для вдосконалення. Виключно постнекласична методологія організації фахової підготовки дозволить побачити взаємодію і взаємозалежність знань, умінь і навичок, які є необхідними для забезпечення професійної досконалості у майбутньому.

Обґрунтований нами зміст освітньої типології професійної підготовки майбутніх викладачів фізичного виховання дозволить забезпечити андрагогічний аспект і пов'язати зміст навчальних планів і програм із суспільними потребами, що матиме соціальний контекст. Стратегія професійної фізкультурної освіти на засадах такої освітньої типології породжує нові методологічні рамки сприйняття кожним студентом своєї фаховості і компетентності. На основі цього формуються нові базові цінності, здатність до відтворення засобів фізичної культури, збагачується зміст самої професії "викладач фізичного виховання". Зміст цього поняття, безумовно, змінюється і в процесі професійної діяльності під впливом різноманітних факторів, однак потреба у самовдосконаленні продовжує якісно новий рівень професіо-

налізму. Така зміна конфігурації професійної підготовки фахівців сфери фізичної культури і спорту трансформує світоглядні установки, відкриває можливість для розуміння цінностей власної професії.

Перспективи подальших досліджень полягають у вдосконаленні системи професійної освіти майбутніх фахівців фізичної культури і спорту на концептуально новій методологічній платформі.

Використані джерела

1. Белкин А. С. Компетентность. Профессионализм. Мастерство / А. С. Белкин. – Челябинск : Юж.-Урал. кн. из-во, 2004. – 176 с.
2. Бех І. Д. Виховання особистості. Сходження до духовності / І. Д. Бех. – К. : Либідь, 2006. – 270 с.
3. Братчиков А. П. Роль и место студента в системе менеджмента качества образовательного процесса физкультурного вуза / А. П. Братчиков, А. С. Андреевко, Р. И. Колганов // Теория и практика физической культуры : науч.-теорет. журн. – 2010. – № 8. – С. 61–64.
4. Завидівська Н. Н. Ноосферна педагогічна парадигма як концептуальна основа фундаменталізації фізкультурно-оздоровчої освіти студентів / Н. Н. Завидівська // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : наук. журн. – Харків, 2012. – № 01. – С. 68–71.
5. Завидівська Н. Н. Фундаменталізація фізкультурно-оздоровчої освіти: аспект здоров'язбережувального навчання студентів : монографія / Наталія Назарівна Завидівська. – К. : УБС НБУ, 2012. – 402 с.
6. Іщенко М. П. Філософія науки: питання теорії і методології : навч. посібник / М. П. Іщенко, І. І. Руденко ; за ред. д-ра філос. наук, проф. М. П. Іщенка. – К. : УБС НБУ, 2010. – 442 с.
7. Носко М. О. Здоров'язбережувальні технології у фізичному вихованні : монографія / М. О. Носко, С. В. Гаркуша, О. М. Воеділова. – К. : СПД Чалчинська Н. В., 2014. – 300 с.
8. Сущенко Л. П. Професійна підготовка майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту (теоретико-методологічний аспект) : монографія / Людмила Петрівна Сущенко. – Запоріжжя : ЗДУ, 2003. – 442 с.
9. Zavydivska O. Self-management as a condition for creating a health culture among students / Olga I. Zavydivska, Nataliia N. Zavydivska, Olena V. Khanikiants // Journal of Physical Education and Sport(JPES), 16 Supplement I issue (1), Art 93, 2016, pp. 592 – 597.

Zavydivska N. N.

METHODOLOGICAL ORIENTATION OF PROFESSIONAL EDUCATION FOR FUTURE TEACHERS OF PHYSICAL TRAINING

The methodology and feature of typology of educational technologies in the system of profession education for future teacher of physical training are grounded in the article. The analysis and characterization of a typology of educational technologies of professional training for future teachers of physical training on broadcast values of health are presented. The realization mechanisms of the main provisions of post-nonclassical methodology for forming professional competence of students of specialized higher educational establishments are exposed. The reasons of low motivation for using of physical training tools of graduates different professional directions are discovered. The features of methodological, conceptual and targets overall system of professional physical education of students are characterized.

It is conducting about function of professional education teacher of physical training on the reproduction of human potential. The bottom line is in the method of transferring knowledge as a means and ways of thinking in their non-classical epistemological nature. Defined that the new technology of thinking in the process of professional training should create a shell sociocultural history, specific examples of lifestyles that provide this technology. Indicated that the main feature of typology of system of profession physical education is to transform the necessary knowledge to health preserving thinking and then (through the attitudes, awareness, persuasion) in professional responsibility.

Justified the content of educational typology of professional training future teachers of physical education will provide andragogical dimension and link the content of curricula and programs with social needs that will have a social context. The strategy of professional physical education on the principles of recommended educational typology creates new methodological framework of perception of each student their professionalism and competence. Based on this, forming the new basic values, the ability to playback the means of physical culture and enriched the content of the profession "teacher of physical education". The content of this notion is definitely changing in the process of professional activity influenced by various factors, but the need for self-improvement continues a new level of professionalism. This reconfiguration of professional training of specialists in physical culture and sport sphere transforms ideological installation, opens the possibility to understand the values of their own profession.

Key words: *methodology, typology, education technology, professional training, teacher of physical training, professional competence, students.*

Стаття надійшла до редакції 17.02.2017 р.